

УДК 305/355.4(456)(4)

Пугач Андрій Миколайович

*доктор наук з державного управління, професор,
декан інженерно-технологічного факультету
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Pugach Andrii

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Dean, Engineering and Technology Faculty
Dnipro State Agrarian and Economic University
ORCID: 0000-0002-5586-424X*

DOI: 10.25313/2617-572X-2025-11-11669

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОГО МЕЙНСТРИМІНГУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF GENDER MAINSTREAMING IN THE IMPLEMENTATION OF STATE GENDER POLICY

Анотація. Вступ. Актуальність дослідження пояснюється важливістю гендерного мейнстрімінгу у розвитку гендерної політики для прискорення умов рівності та демократичного розвитку суспільства та держави.

Метою дослідження є виявлення основних рис та характеристика гендерного мейнстрімінгу як концептуальної основи для умов рівності через етапи гендерного аналізу та включення бюджетування.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) публікації українських дослідників; 2) аналіз етапів гендерно аналізу; 3) доцільність впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування на розвиток шляху до євроінтеграції.

У дослідженні використано комплекс наукових міждисциплінарних методів, які охоплюють як якісні, так і кількісні підходи: 1) контент-аналіз публікацій українських дослідників; 2) аналіз і синтез; 3) індукція та дедукція; 4) візуалізація і декомпозиція.

Результати. У дослідженні сформульовано визначення поняття «гендерний мейнстрімінг» у контексті гендерної пріоритетності, процесу або стратегії досягнення гендерної рівності шляхом інтеграції гендерного підходу у всі сфери життя та на всіх рівнях та щаблях. Відзначено принципи гендерного мейнстрімінгу: інтеграція у всі сфери діяльності; участь багатьох зацікавлених сторін; відкритість та прозорість; ефективність. Визначено основні засоби, стратегії та програми гендерної рівності у відповідності до принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків тощо. Проаналізовано концептуальні аспекти для створення доцільного гендерно орієнтованого бюджетування. Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації інформації та висновках про гендерний мейнстрімінг та його важливість для України. Дослідження може використовуватися у науковій та навчальній діяльності, зокрема, при читанні курсів з основ гендеру, європейської інтеграції, права ЄС.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях передбачається дослідження теоретичної сутності і практичної реалізації впливу гендерного мейнстрімінгу у контекст післявоєнного відновлення України, а саме, інтеграція гендерних підходів як можливості для побудови більш справедливого, інклюзивного та стійкого суспільства.

Ключові слова: гендер, мейнстрімінг, етапи гендерного аналізу, гендерно орієнтоване бюджетування, гендерне бюджетування, публічне та державне управління, суспільство.

Summary. Introduction. The relevance of the study is explained by the importance of gender mainstreaming in the development of gender policy to accelerate conditions of equality and democratic development of society and the state.

The aim of the study is to identify the main features and characteristics of gender mainstreaming as a conceptual basis for conditions of equality through the stages of gender analysis and participatory budgeting.

Materials and methods. The research materials are: 1) publications by Ukrainian researchers; 2) analysis of the stages of gender analysis; 3) the feasibility of introducing gender-responsive budgeting for the development of the path to European

integration. The study uses a set of scientific interdisciplinary methods covering both qualitative and quantitative approaches: 1) content analysis of publications by Ukrainian researchers; 2) analysis and synthesis; 3) induction and deduction; 4) visualisation and decomposition.

Results. The study formulates a definition of the concept of 'gender mainstreaming' in the context of gender priority, the process or strategy of achieving gender equality by integrating a gender approach into all spheres of life and at all levels and stages. The principles of gender mainstreaming are noted: integration into all spheres of activity; participation of many stakeholders; openness and transparency; effectiveness. The main means, strategies and programmes for gender equality are identified in accordance with the principle of equal rights and opportunities for women and men, etc. The conceptual aspects of creating appropriate gender-responsive budgeting are analysed. The theoretical significance of the study lies in the systematisation of information and conclusions about gender mainstreaming and its importance for Ukraine. The study can be used in scientific and educational activities, teaching courses on the basics of gender, European integration, and EU law.

Prospects. Further research will focus on the theoretical essence and practical implementation of gender mainstreaming in the context of Ukraine's post-war recovery, namely the integration of gender approaches as an opportunity to build a more just, inclusive and sustainable society.

Key words: gender, mainstreaming, stages of gender analysis, gender-responsive budgeting, gender budgeting, public and state administration, society.

Постановка проблеми. Гендерний мейнстрімінг (головний потік (з англ.) на сьогодні виступає одним із ключових підходів у розвитку гендерної політики, що враховує різні інтереси й надає рівні можливості як жінкам, так і чоловікам. Основною його метою виступає усунути між жінками та чоловіками відмінності соціальної, економічної й політичної нерівності як передумову розвитку. Цей стратегічний підхід передбачає інтеграцію гендерних перспектив на всіх етапах і рівнях політики, сучасних програм та проєктів. У контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення вагоме місце залишається за гендерною рівністю та важливістю її врахування у бюджетну та політичну сфери. Питання гендерної рівності залишається актуальним як у світі, так і в Україні, особливо у кризові періоди. За актуальними даними Глобального звіту про гендерний розрив 2025 року, на сьогодні жодна країна не досягає повного паритету, і для його досягнення може знадобитись десь близько 123 років — що значно може перевищити строки реалізації Цілей сталого розвитку до 2030 року [1].

Концепцію гендерного мейнстрімінгу вперше відзначено на Всесвітній конференції з питань жінок у 1985 році у Найробі. У 1995 році у рамках Пекінської платформи дій її затвердили, як міжнародну стратегію у досягненні гендерної рівності. Актуальним залишається, що Рада Європи ще у 1998 році обґрунтувала важливість гендерного мейнстрімінгу, як вдосконалення, (ре)організацію, розвиток та оцінку нових політичних процесів таким чином, щоб перспективи гендерної рівності долучити до усіх щаблів політики, рівнів та етапів, за участю діячів, яких зазвичай залучають до розробки державної політики. Гендерний мейнстрімінг на сьогодні розуміється, що у жінок та чоловіків завжди різні потреби, обставини життєві умови, неоднаковий доступ до ресурсів, влади та інституцій. Таким чином підхід надасть можливість реорганізувати та прискорити публічні інтервенції бути більш ефективними та забезпечити більшу релевантність для суспільства.

Можна стверджувати, відповідно, що політики, які не враховують відповідних відмінностей, призведуть до неналежного розподілу ресурсів, що, у свою чергу, надасть всі умови для посилення нерівності, яка вже існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українськими вченими всебічно і ґрунтовно вивчається гендерна проблематика. Проте, слід зауважити, що поняття гендерного мейнстрімінгу поки що висвітлювалося лише у небагатьох публікаціях стосовно публічного управління. А. Іщенко досліджувала гендерний мейнстрімінг в розумних містах [2], Х. Голинська показала гендерний мейнстрімінг в управлінні розвитком міст [3], Т. Савків [4] та В. Сиченко — у вищій освіті [5]. Варто відзначити й опубліковані навчальні матеріали, наприклад, розроблений у 2023 році курс програми Ради Європи HELP: «Гендерна рівність та гендерний мейнстрімінг» [6], які розкривають теоретичні основи гендеру та його особливості у публічній службі.

Метою дослідження є виявлення основних рис та характеристика гендерного мейнстрімінгу як концептуальної основи для умов рівності через етапи гендерного аналізу, включення до бюджетування та державного регулювання.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) публікації українських дослідників; 2) розгляд етапів гендерного аналізу; 3) доцільність впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування на розвиток шляху до євроінтеграції та державного регулювання.

У ході дослідження використано комплекс наукових міждисциплінарних методів, які охоплюють як якісні, так і кількісні підходи: 1) контент аналіз публікацій українських дослідників; 2) аналіз і синтез; 3) індукція та дедукція; 4) візуалізація і декомпозиція.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження зроблено такі Висновки. Взагалі гендерний мейнстрімінг не може виступати тільки як синонім

лише пропорційної участі жінок і чоловіків у певних сферах. Важливість забезпечення рівної участі, як необхідного першого кроку та самостійної мети, що прагне до трансформації у самих структурах і процесах, щоб вони відповідали потребам усього населення. Можна вважати, що існуючі принципи гендерного мейнстримінгу та відповідальність за його впровадження, лежить не лише на спеціалізованих та відповідальних підрозділах, а стосується всього персоналу публічних інституцій, починаючи з самого керівництва. Використання такої довгострокової стратегії приведе до великого потенціалу у соціальних змінах на умовах якщо її правильного впровадження та державного регулювання.

Для імплементації та ухвалення сучасних рішень важливим кроком виступає гендерний аналіз. Він залишається першим і доцільним фактором у процесі гендерного мейнстримінгу. Гендерний аналіз — це водночас процес та методологія, що дозволяє дослідити значну різницю між чоловіками та жінками, а також між різними групами жінок і чоловіків, з точки зору їх становища у суспільстві серед розподілу та отримання ресурсів, влади та можливостей. Основна мета — гендерного аналізу ґрунтовно ідентифікувати та усувати гендерну нерівність, яка може бути прихована у державних політиках, що на перший погляд уявляються та поширюються як гендерно-нейтральні.

Розглянувши етапи проведення гендерного аналізу, їх мету та впливи на гендерний мейнстримінг можна проаналізувати у таблиці 1.

У дослідженні пропонується розгляд чотирьох етапів гендерного аналізу. Гендерний аналіз виступає одним із ключових у концептуальних основах з гендерних підходів у публічному управлінні. Розглядаючи структуру чотирьох етапного аналізу, слід звернути увагу, на важливість визначення самої проблеми та потреб у даних, сформулювати проблему, яку повинна буде вирішити політика, та визначити, чи може вона мати гендерний вплив через гендерні норми, стереотипи або біологічні відмінності. Аналіз також передбачає виявлення конкретних

гендерних розривів для створення необхідної політики, та плани і наміри їх вирішення. Чимало важливим виступає другий етап у більш детальному зборі та доступі до даних. Цей крок саме вважається критично важливим, оскільки для якісного аналізу необхідна доволі достовірна, своєчасна та, що найважливіше, гендерно-дезаггегрована статистика. В ідеалі використовуються як кількісні, так і якісні дані, враховуються різні форми дискримінації, такі як вік, етнічна належність, інвалідність та соціальний статус.

Проведення самого аналізу даних свідчить, що на цьому етапі вивчаються закономірності та зв'язки в даних, щоб визначити причини гендерної нерівності. З метою зрозуміти, як гендерний розподіл праці, влада, доступ до ресурсів і соціальні норми впливають на ефективність політики.

На останньому етапі важливість оцінки впливу політики на гендерну рівність на основі проведеного аналізу оцінюється та визначається, чи зможе запропонована політика покращити, погіршити або залишити незмінною поточну ситуацію з гендерної рівності. Таким чином аналіз допомагає виявити потенційні позитивні або негативні наслідки, а також запропонувати ініціативи, які можуть сприяти подоланню гендерних розривів.

Після проведення аналізу необхідним виступає бюджетування. Так у публічному управлінні доречним виступає механізм гендерно орієнтованого бюджетування. Його мета інтегрувати гендерні перспективи в усі стадії бюджетного процесу на відповідних щаблях. Важливо відстежити, що гендерно орієнтоване бюджетування — це не окремий бюджет жінок чи чоловіків, а стратегія, спрямована на справедливий і ефективний розподіл державних коштів з урахуванням різних потреб серед різних груп населення [7].

У дослідженні слід відзначити, що запровадження гендерно орієнтованого бюджетування посилить економічну ефективність і результативність управління державними фінансами, а також підвищить якість надання публічних послуг та забезпечить

Таблиця 1

Етапи проведення гендерного аналізу

№	Етапи	Мета етапу	Важливість етапу	Результат етапу
I	Визначення проблеми	сформулювати проблему для аналізу	визначення чи може вона мати гендерний вплив через гендерні норми, стереотипи або біологічні відмінності.	виявлення конкретних гендерних розривів
II	Збір та доступ до даних	зібрати гендерно-дезаггеговану статистику	критично важливий	отримати якісні і актуальні дані
III	Аналіз даних	визначити причини гендерної нерівності	визначення закономірності та зв'язків у даних	визначення впливу на ефективність
IV	Оцінка впливу політики на гендерну рівність	виявити потенційні позитивні або негативні наслідки	покращення, погіршення або залишити незмінною поточну ситуацію з гендерної рівності	запропонувати ініціативи

Джерело: складено автором з урахуванням [6; 7; 8]

конкретність. Воно дозволяє виявити, як бюджетні рішення, що вважаються нейтральними, так можуть створювати або поглиблювати гендерну нерівність, а також допомагає ідентифікувати заходи, що сприятимуть подоланню гендерних розривів. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку 61% країн-членів організації вже практикують гендерне бюджетування, що підкреслює його важливість як інструменту належного врядування [8]. Зауважимо, моніторинг та оцінка, як важливі елементи циклічного процесу, надають значної ваги щоб систематизувати процес інтеграції гендерних аспектів у бюджетний процес, що сприяє вдосконаленню розроблення та реалізації управлінських рішень. Результати моніторингу й оцінки допомагають громадам якісно спланувати наступні цикли інтеграції гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес. У результаті удосконалюється нормативно-правове регулювання, програмні документи, практики та послуги, поширюється впровадження гендерного підходу в бюджетний процес органів місцевого самоврядування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Гендерні підходи та мейнстрімінг у публічному та державному управлінні виступають не просто модним трендом, а важливим елементом

належного врядування та ключовою передумовою для сталого розвитку та успішної євроінтеграції. Міжнародний досвід демонструє, що інтеграція гендерної перспективи підвищує якість та ефективність гендерно орієнтованої політики та бюджетування, робить її більш інклюзивною та релевантною для потреб усього суспільства. Україна має міцну законодавчу основу, що належно відповідає міжнародним та європейським стандартам. Значна еволюція гендерних змін за допомогою гендерного аналізу чітко продемонструє, що держава рухається від декларативного до імплементаційного рівня, розуміючи, що реальний прогрес можливий лише через обов'язкові, а не рекомендаційні норми. Однак, значні виклики залишаються, зокрема, розрив між законодавством та його імплементацією, важливість і необхідність у подоланні інституційних та культурних бар'єрів. Успішні практики з гендерно орієнтованого бюджетування, що вже існують на місцевому рівні, свідчать про те, що інструменти для подолання цих викликів можуть бути доступними. У подальших дослідженнях планується розгляд у контексті післявоєнного відновлення України інтеграції гендерних підходів, що буде не просто завданням, а критичною можливістю для побудови більш справедливого, інклюзивного та стійкого суспільства.

Література

1. Global Gender Gap Report 2025. *World Economic Forum*. URL: <https://surli.cc/qbnxwp> (дата звернення: 11.10.2025).
2. Іщенко А. М. Гендерний мейнстрімінг в розумних містах: Особливості соціологічного забезпечення прийняття управлінських рішень. *Дніпровський науковий часопис публічного управління психології права*. 2023. № 6. С. 52–58. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.8>
3. Голинська Х. О. Гендерний мейнстрімінг в управлінні розвитком міст: загальна характеристика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2014. № 1. С. 8–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2014_1_4 (дата звернення: 11.10.2025).
4. Савків Т. В. Гендерний мейнстрімінг у вищій освіті України (Національний університет «Львівська політехніка»). *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 12. С. 261–267. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/Visnuk/article/view/446/438> (дата звернення: 11.10.2025).
5. Сиченко В. В. Механізми впровадження засад гендерного інтегрування у публічному управлінні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. № 32. С. 39–45 URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/32-2022/7.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).
6. Гендерна рівність та гендерний мейнстрімінг. Онлайн-курс Ради Європи. *Навчальна платформа HELP*. 2023. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/help-onlinecourse-genderna-rivnist-ta-gendernii-meinstriming> (дата звернення: 11.10.2025).
7. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика : метод. посіб. К. : ФОП Клименко, 2016. 92 с.
8. Впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес органів місцевого самоврядування : посібник Т. Огородова, С. Ходакова. К., 2021. 61 с.

References

1. Global Gender Gap Report 2025. *World Economic Forum*. URL: <https://surli.cc/qbnxwp>
2. Ischenko A. (2023). Hendernyi meistryminh v rozumnykh mistakh: osoblyvosti sotsiologichnoho zabezpechennia pryiniattia upravlynskykh rishen [Gender mainstreaming in smart cities: features of sociological support for management decision-making]. *Dniprovskiy naukoviy chasopys publichnogo upravlinnia, psykholohii, prava. Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*. № 6. S. 52–58. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.8> [in Ukrainian].
3. Golynska H. O. (2014). Hendernyi meistryminh v upravlinni rozvytkom mist: zahalna kharakterystyka [Gender mainstreaming in urban development management: general characteristics]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu*

imeni Tarasa Shevchenka. Derzhavne upravlinnia. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration, № 1. S. 8–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2014_1_4 [in Ukrainian].

4. Savkiv T. (2015). Hendernyi meistryminh u vyshchii osviti Ukrainy [Gender mainstreaming in higher education in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti. Bulletin of Lviv State University of Life Safety*, № 12. S. 261–267. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/Visnuk/article/view/446/438> [in Ukrainian].

5. Sychenko V.V. (2022). Mekhanizmy uprovadzhennia zasad hendernoho intehtuvannia u publicnomu upravlinni [Mechanisms for implementing the principles of gender integration in public administration]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, № 32. S. 39–45. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/32-2022/7.pdf> [in Ukrainian]

6. Henderna rivnist ta hendernyi meistryminh (2024). [HELP online course: “Gender equality and gender mainstreaming”]. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/help-onlinecourse-genderna-rivnist-ta-gendernii-meistryminh> [in Ukrainian].

7. Genderno-oriietovane biudzhetuвання v Ukraini: teoriia i praktyka. (2016) [Gender-responsive budgeting in Ukraine: theory and practice]: metod. posib. K.: FOP Klymenko [in Ukrainian].

8. Ohorodova T., Khodakova C. (2021) Vprovadzhennia henderno oriietovanoho pidkhodu v biudzhetnyi protses orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Implementing a gender-oriented approach in the budget process of local governments]: posibnyk. K. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025